

Lärarhandledning

FRED!

100 röster mot
våld och krig

Carl-Johan Markstedt

Bonniers

Till läraren

Fred! 100 röster mot våld och krig är en antologi om våldets och de väpnade konflikternas konsekvenser. Men framför allt är det en bok om alternativet. Läsaren får gott om exempel på och argument för att det faktiskt går att lösa konflikter med ord istället för med vapen, sparkar eller slag.

Trots att Sverige har haft fred i nästan tvåhundra år pågår det många krig och väpnade konflikter i vår omvärld. Rapporterna från krigsskådeplatserna når oss varje dag. Här hemma finns också våldet ständigt närvarande i vår vardag. Det är lätt att titta bort och skrämmas till tystnad, när vi i själva verket behöver göra tvärtom. Många av de röster som samlats i *Fred!* vittnar om att alla kan göra något, att alla har en möjlighet att påverka.

Lärohandledningen till *Fred!* vänder sig lärare som vill arbeta med bokens texter tillsammans med sina elever. Under rubriken "Arbeta med Fred! – två spår genom boken" ges konkreta förslag på hur uppgifterna och övningarna i lärohandledningen kan kombineras till ett sammanhängande moment. Men det går givetvis utmärkt att välja och vraka fritt bland materialet i lärohandledningen och kombinera uppgifterna på andra sätt.

Fred! 100 röster mot våld och krig har även en egen webbplats. Fortsätt samtalen på www.peacepower.se.

Innehållsförteckning

Arbeta med Fred! – två spår genom boken	4
Värderingsövning 1: Vad är våld?	9
Värderingsövning 2: Heta stolen	11
Vad önskar sig svenska barn mest av allt?	13
Fred för fan!	14
Den starke är inte den gode brottaren	15
Sköt dig själv men skit inte i andra	17
Goda människor som göra onda handlingar	19
En fotoutställning	20
Fred – 10 röster mot våld och krig	21
Texter och teman	22

Arbeta med Fred! – två spår genom boken

Här följer två konkreta förslag på hur arbetet med texterna i *Fred! 100 röster mot våld och krig* kan planeras och genomföras. Det korta spåret tar 3–4 lektioner att genomföra medan det långa spåret kräver 6–7 lektioner. Om förslaget går ihop tidsmässigt beror naturligtvis på klassens arbetstakt samt hur långa lektionerna är. Justera upplägget efter de förutsättningar som gäller för din klass. Alla uppgifter finns i lärarhandledningen som kopieringsunderlag.

Det korta spåret (3–4 lektioner)

Lektion 1

Syfte med lektionen: Att introducera boken *Fred!* och väcka tankar kring bokens innehåll.

Förberedelser: Påminn i god tid så att alla i klassen har med sitt exemplar av *Fred!* (om inte skolan har egna klassuppsättningar).

1. Fråga klassen vilket intryck de fått av *Fred!* Vad är det för bok? Vad handlar texterna om? Hur mycket har de hunnit läsa? Är det några texter som de särskilt fastnat för?
2. Gör ”Heta stolen” i lärarhandledningen.
3. Följ upp värderingsövningen på lämpligt sätt.
4. Läs Lasse Bergs text på sidan 6 högt för klassen. Fånga upp några spontana reaktioner: Vad är budskapet i texten? Håller alla med om att alla föds goda? Vad innebär det att ha ”moral”?
5. Berätta avslutningsvis för klassen att det är kring dessa frågor och tankar, som värderingsövningen och Lasse Bergs korta text har väckt, som ni tillsammans kommer att fördjupa er i under de kommande lektionerna: fred, moral, konfliktlösning och civilkurage.

Lektion 2

Syfte med lektionen: Att problematisera begreppet fred och låta eleverna gruppvis göra en egen tolkning/definition av fredsbegreppet.

Förberedelser: Förebered instruktionerna till uppgiften ”Fred för fan!” (på overhead, digitalt eller som kopior till klassen).

1. Inled lektionen med att låta eleverna tysta läsa förordet till *Fred!* Låt någon eller några i klassen förklara skillnaden mellan den lilla och den stora freden.
2. Fundera tillsammans i klassen över vad begreppet fred egentligen står för. Vad tänker eleverna på när de hör ordet? Vad krävs för att fred ska uppnås? Hur kan det komma sig att Sverige inte varit i krig på så länge? Vilka krig och väpnade konflikter känner de till som pågår i dag? Vad är orsakerna till dem? Varför är vissa krig och väpnade konflikter så svåra att lösa?
3. Dela in klassen i mindre grupper och gör uppgiften ”Fred för fan!”, som fokuserar på förutsättningarna för ”den stora freden”. Ytterligare texter som kan läsas i anslutning till uppgiften är texten på sidan 42 (om klimathotet och världsfreden) samt de tre korta citaten på sidan 136.
4. Låt varje grupp redovisa sin slutprodukt. De som inte hinner kan göra klart till och redovisa på nästa lektion.

Lektion 3

Syfte med lektionen: Att uppmärksamma begreppet civilkurage och låta eleverna reflektera kring hur vi alla kan bidra till ”den lilla freden”.

Förberedelser: Förebered instruktionerna till uppgiften ”Sköt dig själv men skit inte i andra” (på overhead, digitalt eller som kopior till klassen).

1. Följ eventuellt upp förra lektionens arbete genom att låta de grupper som inte hann redovisa sina slutprodukter göra det.
2. Låt eleverna sätta sig i samma grupper som på förra lektionen. Läs sedan de två meningarna som inleder texten på sidan 74 högt för hela klassen: ”Tryggare kan ingen vara än den som lever i Sverige. Eller?”
3. Låt grupperna spontant reagera på de två meningarna genom att tillsammans diskutera frågor som: Är Sverige ett land där alla kan känna sig trygga? Finns det situationer när de själva inte känner sig trygga? Vilka är dessa situationer?
4. Låt grupperna följa upp sina diskussioner med att arbeta med uppgiften ”Sköt dig själv men skit inte i andra”.
5. Följ upp i helklass genom att sammanfatta på tavlan elevernas olika förslag på hur man kan visa civilkurage, och hur det oprovocerade våldet kan bemötas och bekämpas.

Lektion 4

Syfte med lektionen: Att låta eleverna få samla sina intryck av läsningen och diskussionerna i en avslutande skrivuppgift.

Förberedelser: Titta igenom ”Texter och teman” i lärarhandledningen och förbered instruktioner till en skrivuppgift.

1. För den lärare som vill avsluta arbetet med en skrivuppgift kan den första skrivuppgiften till ”Texter och teman” i lärarhandledningen passa (där de ska skriva ett brev).
2. Avsluta förslagsvis med någon form av utvärdering av momentet.

Det långa spåret (6–7 lektioner)

Lektion 1

Syfte med lektionen: Att introducera boken *Fred!* och väcka tankar kring bokens innehåll.

Förberedelser: Påminn alla i klassen innan lektionen om att ta med sina exemplar av *Fred!* (om inte skolan har egna klassuppsättningar). Förbered för visning av sketchen ”Fred på jorden” som finns på Youtube.

1. Fråga klassen vilket intryck de fått av *Fred!* Vad är det för bok? Vad handlar texterna om? Hur mycket har de hunnit läsa? Är det några texter som de särskilt fastnat för?
2. Gör uppgiften ”Vad önskar sig svenska barn mest av allt?”.
3. Sammanfatta i helklass vad grupperna kommit fram till.
4. Berätta avslutningsvis för klassen att ni under några lektioner framöver kommer att fördjupa er i de tankar som uppgiften väckt, frågor som handlar om fred, moral, konfliktlösning och civilkurage.

Lektion 2

Syfte med lektionen: Att problematisera och diskutera begreppet fred samt låta eleverna gruppvis göra en egen tolkning/definition av fredsbegreppet.

Förberedelser: Förbered instruktionerna till uppgiften ”Fred för fan!” (på overhead, digitalt eller som kopior till klassen).

1. Fundera tillsammans i klassen över vad begreppet fred egentligen står för. Vad tänker eleverna på när de hör ordet? Vad krävs för att fred ska uppnås? Hur kan det komma sig att Sverige inte varit i krig på så länge? Vilka krig och väpnade konflikter känner de till som pågår i dag? Vad är orsakerna till dem? Varför är vissa krig och väpnade konflikter så svåra att lösa?

2. Dela in klassen i mindre grupper och gör uppgiften "Fred för fan!" som kan sägas fokusera på förutsättningarna för den stora freden. Ytterligare texter som kan läsas i anslutning till uppgiften är texten på sidan 42 (om klimathotet och världsfreden) samt de tre korta citaten på sidan 136.
3. Låt varje grupp redovisa sin slutprodukt. De som inte hinner kan göra klart till och redovisa på nästa lektion.

Lektion 3

Syfte med lektionen: Att problematisera och diskutera begreppet våld.

Förberedelser: Förbereda skyltar till värderingsövningen "Vad är våld?".

1. Följ eventuellt upp förra lektionens arbete genom att låta de grupper som inte hann redovisa sina slutprodukter göra det.
2. Förklara för klassen att våld, precis som fred, är ett ord som kan behöva definieras. Vilken betydelse lägger vi i ordet? Vi möter våld dagligen via nyhetsrapporteringarna från världens konfliktområden, men vad för slags våld förekommer i vår vardag? Finns det olika typer av våld, och finns det våld som rent av är berättigat?
3. Gör värderingsövningen "Vad är våld?" och följ upp övningen på ett lämpligt sätt.
4. Om det finns tid över på lektionen kan nästa uppgift, som ska genomföras på den kommande lektionen, introduceras och eventuellt påbörjas.

Lektion 4

Syfte med lektionen: Att uppmärksamma begreppet civilkurage och låta eleverna reflektera kring hur vi alla kan bidra till "den lilla freden".

Förberedelser: Förbered instruktionerna till uppgiften "Sköt dig själv men skit inte i andra" (på overhead, digitalt eller som kopior till klassen).

1. Dela in klassen i mindre grupper. Läs sedan de två meningarna som inleder texten på sidan 74 högt för hela klassen: "Tryggare kan ingen vara än den som lever i Sverige. Eller?"
2. Låt grupperna spontant reagera på de två meningarna genom att tillsammans diskutera frågor som: Är Sverige ett land där alla kan känna sig trygga? Finns det situationer när de själva inte känner sig trygga? Vilka är dessa situationer?
3. Låt grupperna följa upp sina diskussioner med att arbeta med uppgiften "Sköt dig själv men skit inte i andra". Ytterligare en text som kan läsas i anslutning till uppgiften är "Ett enda slag" på sidan 10.
4. Följ upp i helklass genom att sammanfatta på tavlan elevernas olika förslag på alla de sätt man kan visa civilkurage på, och på vilka olika sätt det oprovcerade våldet kan bemötas och bekämpas.

OBS! En variant är att istället ägna denna lektion åt ickevåldsbegreppet och göra uppgiften "Den starke är inte den gode brottaren".

Lektion 5

Syfte med lektionen: Att låta eleverna arbeta med bokens bildmaterial och gruppvis välja ut ett antal bilder för en fotoutställning.

Förberedelser: Förebered instruktionerna till uppgiften ”En fotoutställning” (på overhead, digitalt eller som kopior till klassen).

1. Fråga eleverna vad de tycker om fotografierna i *Fred!* Vad berättar bilden på omslaget? Varför har man valt just den här bilden? Är det något annat foto i boken som de fastnat särskilt för?
2. Gör uppgiften ”En fotoutställning”. De som inte hinner kan göra klart till och redovisa på nästa lektion.

Lektion 6–7

Syfte med lektionerna: Att avsluta arbetet med en större uppgift där eleverna får samla sina intryck av läsningen och diskussionerna, gruppvis eller individuellt.

Förberedelser: Förebered instruktionerna till uppgiften ”Fred – tio röster mot våld och krig” alt. ”Texter och teman” (på overhead, digitalt eller som kopior till klassen).

1. Följ eventuellt upp förra lektionens arbete genom att låta de grupper som inte hann redovisa göra det.
2. Som avslutande uppgift passar både ”Fred – 10 röster mot våld och krig” som löses i grupp och ”Texter och teman” som kan genomföras både i grupp och individuellt.
3. Samla in elevernas texter och avsluta förslagsvis med någon form av utvärdering av momentet.

Värderingsövning 1: Vad är våld?

Våld är ett starkt ord. Ett ord som alla reagerar på. De flesta skräms av det, men det finns också dem som lockas av det. Vad är egentligen våld? Var går gränsen för vad vi kan och bör acceptera? Den här värderingsövningen syftar till att få eleverna att reflektera över det våld som många möter i sin egen vardag. Övningen kan göras som introduktion till arbetet med texterna i *Fred!* men fungerar även i ett senare skede, när klassen hunnit läsa och samtala kring några av texterna i boken.

Instruktioner till eleverna

Samla klassen längs ena väggen i rummet. På väggen mitt emot markeras, förslagsvis med enkla skyltar, tre alternativa ställningstaganden: JA (längst ut i ena änden av väggen), OSÄKER (i mitten) och NEJ (i den andra änden). Läs upp de tio påståendena nedan i den ordning de står. Vid varje nytt påstående tar eleverna ställning genom att placera sig någonstans längs väggen med skyltarna. Det går att ställa sig var som helst längs väggen, men alla måste vara beredda att motivera sitt ställningstagande. Gå inte vidare med nästa påstående innan några i klassen fått ge sina motiveringar.

Tio påståenden

Våld är ...

- ... att säga taskiga saker
- ... att frysa ut någon
- ... att ge någon en örfil
- ... att sprida elaka rykten om en person
- ... att inte ingripa när någon blir slagen
- ... att ge någon en riktig ful tackling på fotbollsplanen
- ... att hålla fast någon mot sin vilja
- ... att sparka någon
- ... att duscha någons huvud i toalettstolen
- ... när en stat anfäller en annan stat

Slutsatser

Följ upp övningen på något av följande sätt:

- Låt var och en i klassen skriftligt reflektera över sina ställningstaganden i värderingsövningen. Om de har svårt att komma igång kan följande frågor ge hjälp på traven: *Hur tog jag ställning till de olika påståendena? Väckte övningen några nya insikter hos mig kring hur jag själv ser på vad våld är? Vad är en våldsam handling, enligt mig? Kan det verbala våldet vara minst lika skadligt – eller kanske till och med skadligare – än det fysiska våldet?*
- Dela in klassen i mindre grupper och låt dem resonera kring sina egna ställningstaganden men också kring hur klassen i stort reagerade på påståendena. Var en majoritet av eleverna överrens eller uppenbarade sig stora skillnader? Vilka var de påståenden där det fanns störst skillnader? Hur kan man förklara det? Vilken typ av våld upplever de som vanligast?
- Samla klassen för en helklassdiskussion: Vilka av påståendena är exempel på verbalt våld? Vilka är exempel på fysiskt våld? Det fysiska våldet ger ofta synbara skador – sår eller blåmärken – men vad kan konsekvenserna av det verbala våldet bli? Vilket slags våld är vanligast? Varför är det så?

Värderingsövning 2: Heta stolen

Det här är en värderingsövning kring de ämnen och frågor som texterna i *Fred!* kretsar kring. Övningen kan göras som introduktion till arbetet med texterna i *Fred!* med syftet att plantera tankar som sedan återkommer under läsningen och samtalen. Övningen kan också göras efter att klassen hunnit läsa och diskutera några av bokens texter, som ett sätt att fånga upp de tankar och funderingar som läsningen väckt.

Instruktioner

Ställ ut stolar i en ring i klassrummet. När alla elever satt sig ska en stol vara tom. Läs upp påståendena i tur och ordning. De i klassen som håller med ställer sig upp och byter stol med varandra. Om endast en elev ställer sig upp får han eller hon välja den tomma stolen. Låt några elever motivera sitt ställningstagande och gå sedan vidare med nästa påstående.

Påståenden

1. Jag känner mig trygg överallt på skolan.
2. Jag känner mig trygg när jag rör mig ute på kvällarna.
3. Våld skrämmer mig.
4. Ibland är våld nödvändigt.
5. Att såra någon med ord är en form av våld.
6. Alla konflikter går att lösa utan våld.
7. Våld är inte acceptabelt i några situationer.
8. Män är mer våldsamma än kvinnor.
9. Att inte ingripa när någon är i nöd är feigt.
10. Den som inte ingriper när någon annan människa blir utsatt för våld är medskyldig till det som sker.
11. Om jag hamnar i en hotfull situation förväntar jag mig att människor omkring mig ska hjälpa mig.
12. Vi har ett ansvar för vad våra kompisar gör.
13. Vi har ett ansvar för vad Sveriges regering gör.
14. Alla människor har ett ansvar att bekämpa orättvisor och förtryck i världen.
15. Alla människor kan göra något för att världen ska bli en bättre plats.

Slutsatser

Följ upp övningen på något av följande sätt:

- Låt var och en i klassen skriftligt reflektera över sina ställningstaganden i värderingsövningen. Om de har svårt att komma igång kan följande frågor ge hjälp på traven: *Hur tog jag ställning till de olika påståendena? Vilka påståenden var svårast att ta ställning till? Varför? Tvingades jag ta ställning till frågor som jag aldrig funderat på tidigare? Väckte övningen några nya tankar hos mig?*
- Dela in klassen i mindre grupper och låt dem resonera kring sina egna ställningstaganden men också kring hur klassen i stort reagerade på påståendena. Var en majoritet av eleverna överrens eller uppenbarade sig stora skillnader? Vilka var de påståenden där det fanns störst skillnader? Hur kan man förklara det?

Vad önskar sig svenska barn mest av allt?

I en känd sketch från 1985 intervjuar komikern Sven Melander en flicka på en skolgård om vad svenska barn önskar sig mest av allt i världen. Sketchen visades i underhållningsprogrammet Nöjesmassakern och finns på Youtube (sök på "Fred på jorden"). I den här uppgiften får sketchen fungera som ingång till läsning och diskussion av förordet till boken *Fred!* samtidigt som den kan leda vidare till samtal om vad fred faktiskt innebär.

Instruktioner till eleverna

1. Titta på sketchen i Nöjesmassakern tillsammans i klassen. Sätt er sedan i mindre grupper.
2. Fundera i gruppen på följande frågor:
 - a) Vad är det som gör sketchen rolig? Vad är det vi skrattar åt (eller åtminstone förväntas skratta åt)?
 - b) Är syftet med sketchen enbart att få oss att skratta, tror ni, eller vill den säga något mer? Vad?
 - c) Slå upp förordet till boken *Fred!* (s. 5). Läs vad taxichauffören i Göteborg säger om Sverige och fred. Håller ni med honom – vet vi inte hur bra vi har det? Vad tror ni han skulle säga om sketchen i Nöjesmassakern?
 - d) Vad är egentligen skillnaden mellan den stora och den lilla freden, som det skrivs om i förordet?
 - e) I vilka situationer känner ni er otrygga i er vardag? Vad skulle krävas för att ni skulle känna er tryggare i dessa situationer?
 - f) Att Sverige inte har varit i krig på så länge är unikt. Och något fantastiskt. Vilket ansvar har Sverige att hjälpa andra länder som drabbats av krig? Vilket ansvar har du och dina vänner?

Fred för fan!

I Sverige är det många av oss som tar det för givet. I andra delar av världen är det en avlägsen dröm. Vad innebär egentligen fred? Och vad krävs för att fred ska uppnås? Den här uppgiften syftar till att få eleverna att diskutera begreppet fred och tillsammans formulera en egen definition. Uppgiften kan sägas fokusera på förutsättningarna för ”den stora freden”, som det talas om i förordet (s. 5).

Instruktioner till eleverna

Klart att alla vill ha fred. Men vad krävs egentligen för att uppnå det?

På sidan 94 finns tre definitioner av fred. Slå upp sidan, läs dem och diskutera sedan följande frågor med några kamrater:

1. Frånvaron av krig är inte tillräckligt för att fred ska uppnås, skriver Röda Korset. Vad krävs mer? Vad menas med ”nationell suveränitet” och vad är det för ”resurser” som måste fördelas rättvist? Slå upp ord ni inte förstår!
2. Vad är skillnaden mellan negativ och positiv fred, enligt Nationalencyklopedins förklaring av vad fred är? Vad betyder ”utopisk” och vad är egentligen ”sociala grupper” för slags grupper? Slå upp ord ni inte förstår!
3. Vad kan FN tänkas syfta på när det skriver ”Ingen fred utan utveckling”? Vad är det för utveckling som krävs?
4. Titta på bilden på sidan 95. Hur kompletterar den de tre definitionerna? Vad kan bilden berätta om de viktiga förutsättningarna för fred?
5. Var har de tre definitionerna gemensamt? Vad är nödvändigt för att fred ska uppnås?

En fjärde definition – vår egen

Utgå från de tre definitionerna ni läst och skriv tillsammans ett eget förslag på hur man kan beskriva det som måste till för att fred ska uppnås. Välj själv hur ni vill utforma er text. Några förslag:

1. Skriv en dikt
2. Skriv ett plakat eller en affisch till en fredsdemonstration där ni formulerar er förklaring som ett antal slagord
3. Skriv en definition till en ordbok
4. Skriv och rita/klipp/klistra ett collage där text och bild tillsammans utgör en beskrivning av vad fred innebär

Den starke är inte den gode brottaren

Att visa på våldets konsekvenser är ett sätt att argumentera för att våld sällan leder till något annat än lidande. Samtidigt behövs goda exempel som visar på att det finns alternativ, att konflikter faktiskt kan lösas med fredliga medel. I den här uppgiften får eleverna utforska tankarna bakom ickevåld genom ett antal texter i *Fred!* Förslagsvis läser och diskuterar eleverna texterna gruppvis – samtliga texter eller i det urval som läraren och eleverna bestämmer sig för.

Åtta texter om ickevåld och konfliktlösning

Olika religioner – ett budskap?

Läs citaten från de olika religionerna på sidorna 36 och 106. Vad har de gemensamt? Vilka argument ges här till att våld inte är bra en lösning? Varför är inte den gode brottaren starkast? Vem är starkast?

Aldrig våld!

På sidan 77 återberättar Astrid Lindgren en historia hon fått berättat för sig. En mamma ska straffa sin son med riset. Hur ser pojken på straffet som väntar? Vad är det som gör honom så förtvivlad? Hur påverkas mamman av sonens reaktion? Och – inte minst – vad kan den här historien lära oss alla om hur våld påverkar den som blir hotad av eller utsatt för det?

Ickevåld mer effektivt

Läs texten på sidan 24. Vilka förklaringar ges till att ickevåld är mer effektivt än våld för att få till stånd politiska förändringar? Vilka fler exempel än de som ges i texten kan ni komma på där ickevåld framgångsrikt har använts för att åstadkomma politiska omvälvningar?

Ett avgörande ögonblick

Läs Rosa Parks egna ord på sidan 116. Vad var det hon gjorde den där dagen i december 1955? Vad blev konsekvenserna? Varför var det hon gjorde så effektivt? Hade resultatet blivit detsamma om hon istället slagit till chauffören, eller hotat honom med en kniv?

De onda krafterna

Läs citatet av Martin Luther King på sidan 54. Vad går ickevåld ut på, enligt honom? Kan ni komma på några konkreta exempel på de ”onda krafter” som Martin Luther King talar om? Vad är skillnaden mellan de onda krafterna och människorna som utför de onda handlingarna? Hur kan man bekämpa de onda krafter som ni själva kom på?

Motstånd och aktivt ickevåld

I texten på sidan 60 skriver Olof Lundberg om hur han ställer sig framför en israelisk stridsvagn. Hur motiverar han sitt agerande? Han beskriver sitt motstånd som ”aktivt ickevåld”. Vad går det ut på? Hur kan den som inte vill eller vågar resa till konfliktområden ändå visa sitt stöd för de lidande? Läs även meningen om ickevåld längst ned på sidorna 64–65. Icke våld handlar inte om att vara passiv, menade Gandhi. Vad handlar det om?

Blommor och vapen

Läs texten på sidan 64. På vilket sätt ingriper dessa människor mot militärerna som tagit makten i deras land? Varför är rätten att ge varandra blommor värd att riskera livet för?

UBUNTU vadå?

Desmond Tutu skriver på sidan 20 om UBUNTU. Vad går det ut på? På vilket sätt kan UBUNTU sägas ge stöd åt tanken på ickevåld? Och på samma sätt: Varför kan våld och hat sägas gå stick i stäv mot UBUNTU:s människosyn?

Sköt dig själv men skit inte i andra

Alltför ofta saknas den lilla freden – den på gator och torg, i skolan och hemma. Men hur ska vi egentligen agera när den lilla freden bryts? Och på vilket sätt kan vårt agerande bidra till att den verklighet vi upplever omkring oss åtminstone blir lite tryggare för både oss själva och andra? I den här uppgiften får eleverna reflektera kring några av texterna i *Fred!* som handlar om vardagsvåldet och åskådarens ansvar – om den livsviktiga lilla freden.

Några texter om civilkurage i vardagen

Tänk om det var du?

Läs igenom texten av Darin på sidan 86. Vilka frågor ställer Darin till läsaren/lyssnaren? Vad är budskapet? På vilket sätt kan det vara nyttigt att leva sig in i andra människors situation? I vilka situationer tror ni att det är särskilt viktigt att göra det? Vad skulle kunna förändras om vi faktiskt stannade upp och försökte leva oss in i hur andra tänker och känner?

Civilkurage – att våga ta plats

”Det går att lära sig civilkurage”, skriver Lena Victorin (s. 72). Vad innebär det att ha civilkurage? Hur gör man för att lära sig det, enligt Victorin? Varför har bilden på uppslaget blivit så känd, och vad krävs för att man ska våga göra det som kvinnan gör? Vilka andra sätt finns att visa civilkurage?

Om en enda människa hade höjt rösten

”Än värre är att minnas ansiktena av de människor som bara gick förbi, som inte ingrep, som inte yppade ett ord”, skriver Silan Diljen (s. 66) i en text som handlar om hur en vän till honom blir nedslagen en natt i Stockholm. Bilden intill texten visar en ung man som gömmer sitt ansikte. Vilket ansvar har åskådaren som inte ingriper? Varför är det så lätt att titta bort? Och vilka alternativ finns för den som är rädd men ändå vill göra något?

Att våga lägga sig i

Både Silan Diljen och Lena Victorin skriver att det finns en norm i samhället som säger att man inte ska lägga sig i. Håller ni med om det? Vem har i så fall lärt oss den normen? När tycker ni att man ska bryta mot den normen och faktiskt lägga sig i? När ska man inte lägga sig i? Kan man inte sköta sig själv utan att skita i andra?

Ändrade attityder

”Vi måste nu agera aktivt själva”, uppmanade Anton Abele de som samlats i Kungsträdgården i Stockholm efter dödsmisshandeln av en sextonårig pojke (s. 68). Vad behöver göras, anser Anton Abele? Vilka attityder måste förändras? Vilka orsaker tror ni ligger bakom gatuvåldet? Hur kan man förebygga och förhindra det? Konkretisera Anton Abeles uppmaningar genom att formulera några egna förslag. Vad kan samhället göra? Vad kan skolan göra? Vad kan du och jag göra?

Goda människor som göra onda handlingar

”Vi föds alla goda”, skriver Lasse Berg i den första texten i *Fred!* på sidan 6. Varför begår människor då onda handlingar? I den här uppgiften får eleverna fundera kring begreppen godhet och ondska, och komma med konkreta förslag på vad man kan göra för att förebygga till exempel våld och mobbning.

Instruktioner till eleverna

Läs och diskutera texten

1. Slå upp texten på sidan 6.
2. Läs texten tyst för er själva och sätt er sedan tillsammans i mindre grupper.

Fundera tillsammans kring följande frågor:

- a) Vad stödjer sig Lasse Berg på när han skriver att det strider mot vår ”medfödda moral” att döda en annan människa?
- b) Håller ni med honom i hans resonemang? Föds alla goda? Vad innebär det att vara ”god”? Vad innebär det att vara ”ond”?
- c) Moral kanske kan uppfattas som något gammaldags. Men vad innebär det egentligen att ha och känna moral? Hur ser er moral ut? Är det viktigt med moral?

Orsaker och åtgärder – skriv en lista och kom med förslag

1. Om människan föds god, varför begår vi då onda handlingar? Det är ingen enkel fråga. Men samtidigt oerhört viktig. Utfrysning, trakasserier, hånfulla kommentarer, sexuella övergrepp, misshandel, rån, oprovocerat våld – sådant sker dagligen runt om i Sverige. Varför? Gör tillsammans en lista över alla tänkbara orsaker ni kan komma på till att människor begår den typen av handlingar som nämns ovan.
2. En minst lika svår och minst lika viktig fråga är hur man kan förebygga och i bästa fall förhindra att onda handlingar sker. Välj ut någon eller några av de orsaker som ni tog med i er lista och diskutera er fram till några förslag på vad samhället, skolan och ni själva kan göra för att de ska kunna undvikas.

Jämför i klassen

Avsluta med att redovisa för varandra i klassen.

En fotoutställning

I den här uppgiften ska eleverna i grupper arbeta med bildmaterialet i *Fred!* Till varje text i boken finns minst ett fotografi, och eleverna får välja ut ett par stycken till en utställning på valfritt tema.

Instruktioner till eleverna

Klassen har fått ett uppdrag: Ni ska arrangera en utställning med fotografier på skolan. Ni kommer att arbeta i mindre grupper och får själva välja tema för er utställning, vilka fotografier ni vill ha med samt var på skolan era bilder ska sättas upp. Ni väljer bland fotografierna i boken *Fred!*

Arbeta så här:

1. Välj ett tema för er utställning. Välj bland förslagen nedan eller kom på ett eget.
2. Bläddra er igenom *Fred!* och studera bilderna. Enas om 4–6 fotografier som ni fastnar för och som ni tycker belyser ert tema på ett intressant och spännande sätt.
3. Gör en plansch (förslagsvis av ett A3-papper) där ni skriver rubriken på er utställning och ritar rutor som får symbolisera de fotografier som ni väljer. Skriv en rubrik på varje fotografi i rutorna samt gör en notering på vilken sida i *Fred!* bilden finns.
4. Skriv egna bildtexter till fotografierna under varje ruta på er plansch.
5. Redovisa för resten av klassen. Berätta om ert tema och om tankarna bakom ert urval. Vad är det för fotografier ni valt? Vad uttrycker dem och hur samspekar de med varandra?

Förslag på teman

Det finns alternativ! En utställning om ickevåld

Krigets fasor – en utställning om vårt mörka 1900-tal

Bekämpa mobbning nu!

Gemenskap – en utställning om medmännisklighet

Människor emellan – en utställning om kärlek och relationer

Vår planet – en utställning som manar till eftertanke

Engagemang – en utställning om att våga

Ögonblick – när tiden stod stilla

Fred – 10 röster mot våld och krig

Boken *Fred!* innehåller texter om ickevåld och konfliktlösning. I den här uppgiften får eleverna uppgiften att göra ett urval och välja ut tio texter till en egen antologi. Hur ser deras urval ut? Vilka är deras favoriter?

Instruktioner till eleverna

Fred! är en bok som innehåller många texter. Nu får ni uppdraget att göra ett eget urval bland alla dessa texter. Ni ska välja tio texter till en egen antologi. De tio texterna som ni väljer kommer att vara era favoriter; de texter som sticker ut mest och som berör er allra starkast. Tänk samtidigt på att välja texter som ni tror att även andra kommer beröras av. Ni kommer att arbeta i mindre grupper och ni måste göra ert urval tillsammans.

Arbeta så här:

1. Sätt er i grupperna.
2. Bläddra och läs i *Fred!* och berätta för varandra vilka texter som verkligen berör er och varför.
3. Gör en gemensam lista över de texter som ni fastnar särskilt för (på det här stadiet gör det inget om ni har fler än tio texter).
4. Bestäm nu hur ni vill att er antologi ska se ut. Ska ni samla texter kring ett särskilt tema, till exempel ickevåld, civilkurage eller krigsskildringar, eller ska ni kort och gott välja de texter som berör er allra mest?
5. Enas om tio texter.
6. Skriv en gemensam presentation av er antologi. Berätta på vilka grunder ni gjort ert urval och skriv en kort motivering till varje text som ingår i er antologi.
7. Presentera ert urval för klassen eller för en annan grupp.
8. Lämna in den skriftliga presentationen till er lärare.

Texter och teman

Instruktion

Texterna i boken *Fred!* kretsar kring ickevåld, civilkurage och konfliktlösning. Men texterna skildrar också det lidande som våld av olika slag orsakar människor. På de kommande sidorna presenteras flera av bokens texter indelade i ett antal mer avgränsade teman. För varje tema finns några övergripande frågor som texterna berör. En tematisk läsning av texterna i *Fred!* kan planeras och genomföras på olika sätt. Här följer några förslag.

Läsning och samtal i grupp

Dela in klassen i grupper och låt gruppen välja ett tema (alternativt fördela teman mellan grupperna). Tillsammans ska gruppen (helst) läsa samtliga texter (vilket inte behöver betyda att alla läser alla texter). Efter läsningen av en text skriver var och en sin kommentar till texten: Vilka tankar och frågor väckte texten hos mig? Vad vill den här texten säga och hur uppfattar jag det budskapet? Påminn även om bilderna till varje text. Gruppen samlas slutligen för ett gemensamt samtal kring de texter de läst, där elevernas egna kommentarer tillsammans med de övergripande frågorna fungerar som utgångspunkt. Fanns det texter som berörde eleverna starkare än andra? Vilka och varför?

Enskild läsning och skrivning

Varje elev i klassen får välja ett tema och inom temat ett par texter att läsa mer grundligt. Läsningen redovisas skriftligt på ett av följande två sätt:

1. Eleven väljer en text eller en bild som berörde honom eller henne särskilt mycket. Uppdraget går ut på att skriva ett brev till textens författare eller till någon person på bilden och berätta om sin läsoplevelse. Vilka tankar, känslor och frågor väckte läsningen? Vad är det med texten/bilden som berör? Varför är det här en viktig text/bild och vad kan den lära oss andra? Vilka frågor skulle eleven vilja ställa till författaren eller personen på bilden? Vilka skulle eleven vilja rekommendera att läsa texten/bilden?
2. Eleven väljer två–tre texter/bilder som har beröringspunkter med varandra och skriver en utredande uppsats om sitt val. Ge eleven hjälp med dispositionen: Inled uppsatsen med en allmän reflektion som knyter an till texternas innehåll. Presentera varje text och jämför dem med varandra. Avsluta med en egen kommentar eller reflektion och återknyt gärna till inledningen.

Temat

Solidaritet och tolerans

Vad innebär det att känna solidaritet med andra? Vad förenar människor? Hur kan kärleken segra över hatet? Toleransen övervinna rädslan?

- "Människan föddes god", Lasse Berg, s. 6
- "Vi må ha olika religioner", Kofi Annan, s. 14
- "I Afrika har vi något som vi kallar UBUNTU", Desmond Tutu, s. 20
- "Det du inte vill att människor ska göra mot dig", s. 36
- "Jag såg allt", Christer Fuglesang, s. 104
- "Den starke är inte den gode brottaren", s. 106
- "The whirlwinds of revolt", Martin Luther King, s. 118
- "Att vara fri", s. 120
- "I detta livet", Moder Teresa, s. 146

Mobbning och utanförskap

På vilka olika sätt kan mobbning ske? Hur påverkas människor av att inte få känna sig delaktiga, av att stängas ute, såras och förnedras? Vad kan samhället göra för att bekämpa mobbning? Vad kan var och en av oss göra?

- "När jag var sex år började min pappa bli våldsam", Milen, s. 78
- "I heard of a girl", Miss Li, s. 80
- "Under några år hade han inga kamrater", Mikaela Vuorio, s. 82
- "De kallar mig bög och jävla blatte", s. 84
- "Just imagine how you would feel", Darin, s. 86
- "De tog 63 av sina kompisars liv", Kristian Wedel, s. 88
- "Det har inte blivit våldsammare på skolorna i Sverige", Felipe Estrada, s. 90
- "Rödeby. Världens tråkigaste plats", Kristian Wedel, s. 134

Drömmen om bättre värld

Hur ser drömmen om en bättre värld ut? Hur hålls hoppet vid liv? Vad kan förändras? Vad kan bli annorlunda och bättre?

- "Världen finns, oberoende av oss", Peter Englund, s. 8
- "Det är ett rent under", Anne Frank, s. 18
- "Är det sant?", Osama Kabir, s. 34
- "Kvällen den 23 december 1914", Daniel Hjort, s. 44
- "En dag om året", Stig Dagerman, s. 56

- ”Jag såg allt”, Christer Fuglesang, s. 104
- ”Hon hade köat i tre dagar”, Marguerite Duras, s. 150–151
- Ur FN:s Millenniedeklaration år 2000, s. 158
- ”Imagine”, John Lennon, s. 160

Krigets fasor och konsekvenser

På vilka olika sätt drabbas och påverkas människor av krig? Vilka sår läker och vilka läker aldrig? Vilket ansvar har resten av världen när ett krig bryter ut? Vilket ansvar har världen för att förebygga krig? Vilket ansvar har var och en av oss?

- ”Kvällen den 23 december 1914”, Daniel Hjort, s. 44
- ”I en värld där mer än tio miljoner människor dör av svält”, Lars Ångström, s. 46
- ”Jag vet inte hur det tredje världskriget kommer att utkämpas”, Albert Einstein, s. 48
- ”Jag känner en mor”, Lajla Hadzic, s. 50–51
- ”Vietnamkrigets tragedi”, Kim Phuc, s. 96–100
- ”De bombade den centrala grönsaksmarknaden”, Mads Gilbert, s. 142
- ”Izet Grebovic hade allt”, Paul Hansen, s. 140
- ”En pojke försökte fly”, Susan, s. 144
- Ur Sipris årsbok 2009, s. 152

Åskådarperspektiv och civilkurage

Vilket ansvar har den som står vid sidan av när något sker? Vad riskerar vi när vi väljer att titta bort? Vilka handlingsalternativ finns för den som vill lämna åskådarrollen och bli någon som gör något? Kan man lära sig civilkurage?

- ”Om du inte tar ställning mot en orättvisa”, Desmond Tutu, s. 12
- ”Vi må ha olika religioner”, Kofi Annan, s. 14
- ”Tala”, Helga Henschen, s. 26
- ”I dag stod jag framför en stridsvagn”, Olof Lundberg, s. 60
- ”En vän till mig”, Silan Diljen, s. 66
- ”Gatuvåldet måste någon gång få ett slut”, Anton Abele, s. 68
- ”Allt omkring mig försvann”, Johanna Lingaas Türk, s. 70
- ”Det går att lära sig civilkurage”, Lena Victorin, s. 72
- ”De tre andra flyttade på sig men jag satt kvar”, Rosa Parks, s. 116
- ”Alla kan faktiskt göra skillnad”, Adam Tensta, s. 122
- ”Först kom de och förde bort kommunisterna”, Martin Niemöller, s. 148

Icke våld och konfliktlösning

Vad är ickevåld och vad går ickevåldsprincipen ut på? Vad kan vi lära av historiens blodiga konflikter och hur kan framtidens konflikter lösas med fredliga medel? Vad kan var och en av oss göra? Vilket ansvar har vi? Vilken makt har vi?

- "Världen finns, oberoende av oss", Peter Englund, s. 8
- "Icke våld har visat sig mycket effektivare än våld", Mathilda Lindgren, s. 24
- "Klimathotet och världsfreden hänger ihop", Johan Rockström, s. 42
- "Icke våld är inte en strävan efter att att besegra eller förödmjuka", s. 54
- "I dag stod jag framför en stridsvagn", Olof Lundberg, s. 60
- "I ett land inte så långt från vårt", Klaus Engell-Nielsen, s. 64
- "Och för dem, som nu så ivrigt", Astrid Lindgren, s. 77
- "Den starke är inte den gode brottaren", s. 106
- "Konflikter kommer alltid att uppstå", Maja Backlund, s. 114
- "De tre andra flyttade på sig men jag satt kvar", Rosa Parks, s. 116
- "Om du vill sluta fred med din fiende", s. 136
- "Vår skola är inte stökigare än andra skolor", Susanna Wiberg, s. 138

Mäns våld mot kvinnor

På vilka olika sätt kan våld mot kvinnor ta sig uttryck? Hur utövar (vissa) män makt och kontroll över kvinnor? Hur har synen på våld mot kvinnor förändrats genom historien? Vad kan samhället göra för att bekämpa våldet mot kvinnor? Vad kan var och en av oss göra?

- "Tryggare kan ingen vara", Anna Dahlberg, s. 74
- "Minnesstunden för Fadime", Annika Persson, s. 112
- "I mitt jobb på akutmottagningen", Lotti Helström, s. 126
- Ur Socialstyrelsens folkhälsorapport 2009, s. 128
- "En kväll när vi sitter och kollar på teve", Annika Persson, s. 132

Det oprovocerade våldet

Vilka konsekvenser får det oprovocerade våldet? Hur tar det sig uttryck och hur drabbar det människor? Hur kan det förklaras och förstås? Vad kan samhället göra? Vad kan var och en av oss göra?

- "Ett enda slag", Claes Petersson, s. 10
- "En vän till mig", Silan Diljen, s. 66
- "Gatuvåldet måste någon gång få ett slut", Anton Abele, s. 68
- "Allt omkring mig försvann", Johanna Lingaas Türk, s. 70

- ”När jag var sex år började min pappa bli våldsam”, Milen, s. 78
- ”Jag tror inte att ungdomsvåldet ökar”, Sebastian Törnfeldt, s. 92
- ”Ingen annan drog bidrar till att framkalla så mycket våld som alkohol”, Ulrika Grann, s. 124